

ABORCJA FARMAKOLOGICZNA POMOCNICTWO W PRZERWANIU CIAŻY

**CHARAKTERYSTYKA PROBLEMU, PODSTAWY
ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ**

PORADNIK ORDO IURIS

R.PR. KATARZYNA GĘSIĄK | ADW. PAWEŁ SZAFRANIEC

WWW.ORDOIURIS.PL

**ABORCJA FARMAKOLOGICZNA
POMOCNICTWO W PRZERWANIU CIĄŻY
CHARAKTERYSTYKA PROBLEMU, PODSTAWY
ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ**

PORADNIK ORDO IURIS

R.PR. KATARZYNA GĘSIĄK

ADW. PAWEŁ SZAFRANIEC

Autorzy:

r.pr. Katarzyna Gęsiak
adw. Paweł Szafraniec

Recenzja:

dr r.pr. Bartosz Zalewski

Opracowanie graficzne, skład i łamanie:

Ursines – Agencja Kreatywna. Błażej Zych
www.ursines.pl

Wydawca:

Wydawnictwo Naukowe Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris
ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa
www.ordoiuris.pl

ISBN: 978-8-3964-9964-6

Cataloging-in-Publication (CIP) – Biblioteka Narodowa:

**ABORCJA FARMAKOLOGICZNA
POMOCNICTWO W PRZERWANIU CIĄŻY
CHARAKTERYSTYKA PROBLEMU, PODSTAWY
ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ**

PORADNIK ORDO IURIS

R.PR. KATARZYNA GĘSIĄK

ADW. PAWEŁ SZAFRANIEC

WYDAWNICTWO NAUKOWE

INSTYTUTU NA RZECZ KULTURY PRAWNEJ ORDO IURIS

WARSZAWA 2022

Spis treści

I. Słowo wstępne	7
II. Aborcja – działanie bezprawne	8
III. Warunki przerywania ciąży jako wyjątki	9
IV. „Domowa” aborcja przy użyciu środków poronnych	12
V. Główne kanały dystrybucji środków poronnych	17
VI. Postawy prawne ścigania aborcji farmakologicznej	18
VII. Nielegalna reklama środków poronnych; podstawy prawne ścigania	21
1. Wyjaśnienie istoty problemu	21
2. Podstawy ścigania niezgodnej z prawem reklamy produktów leczniczych	25

I. Słowo wstępne

Organizacje zaangażowane w tzw. wsparcie aborcyjne jawnie drwią z polskiego prawa. W kraju, w którym obowiązujące przepisy wprost zakazują przerywania ciąży poza określonymi sytuacjami, szczególnie wymienionymi w ustawie z 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży („Ustawa o planowaniu rodziny”)¹, od lat bezkarnie oferowana jest aborcja farmakologiczna i turystyka aborcyjna.

Główne działania organizacji oferujących ww. „usługi” ukierunkowane są na pomoc w „pozbywaniu się niechcianych dzieci”. Temu bowiem służą organizowane wyjazdy do krajów, w których aborcja „na życzenie” jest legalna oraz udostępnianie tabletek do wykonania aborcji we własnym zakresie, po cichu - w domu. Ofiarami tych działań są jednak zawsze dzieci (określane również jako płody), których życie także na prenatalnym etapie rozwoju stanowi przedmiot ochrony na gruncie przepisów kodeksu karnego. Każde działanie prowadzące do śmierci nienarodzonego dziecka, które wykracza poza ramy określone w Ustawie o planowaniu rodziny, w myśl polskiego prawa stanowi przestępstwo, które może i powinno być ścigane tak samo, jak inne czyny zabronione. W polskim systemie prawnym nieznana jest zasada oportunizmu, a tym samym obowiązkiem organów ścigania jest podjęcie stosownych działań zawsze wtedy, gdy powezmą uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa – nawet, gdy niektóre środowiska polityczne podnoszą postulaty depenalizacji określonej grupy czynów, jak ma to miejsce w przypadku aborcji.

W niniejszym Poradniku jego autorzy starali się ukazać charakter omawianego problemu oraz zwięźle i precyzyjnie przedstawić podstawy odpowiedzialności karnej w tym zakresie. Jednocześnie autorzy opracowania długo rozważali czy przygotowanego dla organów ścigania poradnika nie poddać autocenzurze ze względu na udostępnione w treści szczegóły dotyczące środków poronnych. Ostatecznie autorzy uznali jednak za zasadne i celowe dokładne omówienie bezprawnych praktyk związanych z obrotem tymi środkami, a powielenie ich w niniejszym opracowaniu służy jedynie napiętnowaniu nielegalnej działalności podmiotów zaangażowanych w proceder aborcji farmakologicznej.

1 Dz.U. 1993 Nr 17, poz. 78 z późn. zm.

II. Aborcja – działanie bezprawne

W prawie polskim **aborcja jest co do zasady działaniem bezprawnym**. Wynika to z przyjętej w Konstytucji RP normy, zgodnie z którą życie każdego człowieka, w tym dziecka przed narodzeniem, podlega ochronie prawnej². Ze względu jednak na występującą w pewnych okolicznościach kolizję dóbr (życie dziecka contra życie matki) i niemożność jej rozwiązania w inny sposób niż poprzez poświęcenie jednego z nich w celu ratowania drugiego, ustawodawca przewidział wyjątki od ogólnej zasady ochrony ludzkiego życia.

Wyjątki te, ujęte w Ustawie o planowaniu rodziny mogą mieć **charakter kontratypowy** (gdy zagrożone jest życie lub zdrowie kobiety ciężarnej) lub w sposób negatywny dookreślają znamiona czynów zabronionych (gdy aborcję dopuszcza się z powodu uzasadnionego podejrzenia, iż ciąża powstała wskutek czynu zabronionego) – w związku z czym niedopuszczalna jest ich rozszerzająca wykładnia, a wszelkie wątpliwości co do ochrony życia ludzkiego powinny być rozstrzygane na rzecz tej ochrony zgodnie z **zasadą *in dubio pro vita humana***³.

**W polskich realiach prawnych nie może być
zatem mowy o „prawie do aborcji”**

Legalności przerywania ciąży zgodnie z przepisami Ustawy o planowaniu rodziny nie można utożsamiać z prawem podmiotowym. W tym przypadku bowiem legalność działania polegającego na przerywaniu ciąży (co najczęściej wiąże się z pozbawieniem życia rozwijającego się dziecka) ma charakter wtórny (kontratypowy właśnie), a nie pierwotny⁴. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z 2006 r.: „Samo **«prawo do aborcji» nie jest dobrem osobistym**. Podstawą wyróżnienia tego dobra nie może być regulacja art. 4a i 4b ustawy z dnia 7.1.1993 r. o planowaniu rodziny (...) okoliczności wskazane w art. 4a ust. 1 ustawy mają charakter zbliżony do kontratypu, a więc wiążą się z wyłączeniem bezprawności. Nie jest to jednak równoznaczne z uznaniem «prawa do aborcji» za dobro osobiste. Wskazać bowiem należy, że właściwa dla kontratypu kolizja dóbr, wyłącza możliwość konstruowania prawa podmiotowego, którego przedmiotem byłoby dobro osobiste, polegające na możliwości naruszenia dóbr osobistych innych osób. Nie można też podzielić poglądu, że prawo do aborcji jest elementem prawa do planowania rodziny”⁵. **W polskich realiach prawnych nie może być zatem mowy o „prawie do aborcji”**, lecz wyłącznie o pewnych wyjątkach od zasady ochrony życia ludzkiego, tj. szczególnych okolicznościach, w których ochrona ta ulega osłabieniu.

² Zob. art. 38 Konstytucji RP i orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 1997 r., sygn. akt K 26/96.

³ Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 stycznia 2004 r., sygn. akt K 14/03.

⁴ A. Barczak-Oplustil [w:] *System Prawa Medycznego*, t. 2, red. L. Bosek 2018, Legalis, nb. 62.

⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z 22 lutego 2006 r., sygn. akt III CZP 8/06.

III. Warunki przerywania ciąży jako wyjątki

Przypadki, w których dopuszczalne jest przerywanie ciąży w Polsce określają przepisy Ustawy o planowaniu rodziny. Wskutek dwukrotnych interwencji orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego⁶ w art. 4a ust. 1 tej ustawy w sposób enumeratywny wskazano 2 sytuacje zgodnego z prawem przerywania ciąży. Jest ona zatem dopuszczalna, jeżeli:

1. ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej,
2. zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

Jak zauważył Sąd Najwyższy rozstrzygając w sprawie III CZP 8/06, „art. 4a ust. 1 tej ustawy ma charakter legalizujący określone zachowania zmierzające do przerywania ciąży. Stanowi więc zezwolenie na podjęcie zachowań z zasady zabronionych (...), także na gruncie innych regulacji odnoszących się do dziecka poczętego, jego życie pozostaje pod ochroną prawa od chwili poczęcia, zaś wszelkie czyny zmierzające do pozbawienia go życia, w tym w szczególności przerywanie ciąży, są generalnie zakazane”. Poza przypadkami opisanymi powyżej, przerywanie ciąży jest zagrożone sankcjami karnymi przewidzianymi w art. 152 i 153 Kodeksu karnego („k.k.”)⁷, znajdującymi się w Rozdziale XIX k.k. zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu” (*szerzej o odpowiedzialności karnej – patrz pkt VI Poradnika*). Z punktu widzenia odpowiedzialności karnej art. 4a ust. 1 Ustawy o planowaniu rodziny nakreśla zatem znamiona negatywne przestępstw określonych w art. 152 i 153 k.k. (a contrario względem sformułowań „z naruszeniem przepisów ustawy” oraz „bez jej zgody”, jako że Ustawa o planowaniu rodziny nie przewiduje możliwości dokonania aborcji bez zgody matki dziecka poczętego).

Ponadto, przerywanie ciąży ze względu na **zagrożenie życia lub zdrowia matki (art. 4a ust. 1 pkt 1)** niewątpliwie stanowi przypadek klasycznego stanu wyższej konieczności, o którym mówi art. 26 § 1 k.k. Mamy tutaj do czynienia z kolizją dwóch dóbr – życia lub zdrowia matki oraz życia dziecka poczętego. Prawodawca zdecydował się jednak na jego odrębne uregulowanie z uwagi na konieczność wprowadzenia precyzyjnych wymogów dotyczących samego przebiegu aborcji (odnoszących się choćby do kwalifikacji personelu medycznego, itd.). Mając na uwadze „kontratypową konstrukcję art. 4a [Ustawy o planowaniu rodziny], stwierdzić należy, że przesłanka przerywania ciąży aktualizuje się albo w sytuacji, w której niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia kobiety jest bezpośrednie, tj. istnieje duże prawdopodobieństwo wystąpienia śmierci kobiety lub powstania uszczerbku na jej zdrowiu, albo niebezpieczeństwo wprawdzie jeszcze nie

⁶ Zob. orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 1997 r., sygn. akt K 26/96 oraz wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r., sygn. akt K 1/20.

⁷ T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2345.

jest bezpośrednie, ale na tyle poważne, że zwłoka w przeprowadzeniu zabiegu uniemożliwiłaby uratowanie życia lub zdrowia kobiety ciężarnej. Ponadto z kontratypowego charakteru okoliczności wynika, że przeprowadzenie aborcji dopuszczalne jest tylko i jedynie w sytuacji, w której nie może istnieć inna możliwość uratowania życia lub zdrowia kobiety ciężarnej⁸. Co istotne, wprowadzenie do polskiego prawa art. 4a ust. 1 pkt 1 Ustawy o planowaniu rodziny (oprócz art. 26 § 1 k.k.) w praktyce stosowania prawa powinno skutkować rozwianiem wątpliwości co do tego, że **życie dziecka poczętego stanowi dobro prawne, o którym mowa w art. 26 k.k. oraz w jakiej relacji pozostają względem siebie dobro poświęcone i dobro ratowane**⁹.

**Przeprowadzenie aborcji dopuszczalne jest tylko i jedynie
w sytuacji, w której nie może istnieć inna możliwość
uratowania życia lub zdrowia kobiety ciężarnej**

Zgodne z prawem przerwanie ciąży w sytuacji ujętej w art. 4a ust. 1 pkt 1 Ustawy o planowaniu rodziny zależy od spełnienia określonych warunków. Przede wszystkim, Ustawa o planowaniu rodziny wymaga, aby przerwanie ciąży z powodu zagrożenia życia lub zdrowia matki odbywało się wyłącznie **w szpitalu** i aby przeprowadzał je **lekarz** (art. 4a ust. 3) posiadający określone **kwalifikacje zawodowe** (art. 4a ust. 9)¹⁰; przerwanie ciąży może być dokonane po tym, jak inny lekarz niż dokonujący przerwania ciąży **stwierdził wystąpienie zagrożenia**, chyba że ciąża zagraża bezpośrednio życiu kobiety (art. 4a ust. 5). Ponadto, co do zasady do przerwania ciąży zgodnie z przepisami potrzebna jest również **pisemna zgoda kobiety** (art. 4a ust. 4)¹¹.

Biorąc pod uwagę ww. warunki legalnego przerywania ciąży, niezgodne z prawem, a więc podlegające przepisom ustawy karnej będą wszystkie te przypadki, w których do przerwania ciąży dochodzi z naruszeniem jakiegokolwiek przepisu Ustawy o planowaniu rodziny (np. poza szpitalem) lub Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie kwalifikacji zawodowych lekarzy uprawniających do dokonania przerwania ciąży oraz stwierdzania, że ciąża nie zagraża życiu lub zdrowiu kobiety¹² (także z uwagi na ewentualne ciężkie choroby lub upośledzenie dziecka poczętego), a życia i zdrowia matki nie da się ratować bez poświęcenia życia dziecka poczętego lub, że nie zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała wskutek czynu zabronionego. Odesłanie „z naruszeniem przepisów ustawy” z art. 152 § 1 k.k. należy bowiem interpretować kompleksowo – chodzi o całokształt regulacji ustawowych oraz tych, które wprawdzie znajdują się w aktach niższego rzędu, ale precyzują postanowienia ustawy¹³.

Ustawa o planowaniu rodziny przewiduje także, że przerwanie ciąży jest dopuszczalne w sytuacji, w której zachodzi **uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (art. 4a ust. 1 pkt 3)**. *Ratio legis* wprowadzenia tej przesłanki przerywania ciąży, podobnie jak w wyżej omówionym przy-

8 A. Barczak-Oplustil, dz. cyt., nb. 20.

9 Tamże, nb. 21.

10 Kwalifikacje określa Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie kwalifikacji zawodowych lekarzy, uprawniających do dokonania przerwania ciąży oraz stwierdzania, że ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety lub wskazuje na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu (Dz. U. 1997 Nr 9, poz. 49).

11 Zgodnie z art. 4a ust. 4, w przypadku małoletniej lub kobiety ubezwłasnowolnionej całkowicie wymagana jest pisemna zgoda jej przedstawiciela ustawowego. W przypadku małoletniej powyżej 13 roku życia wymagana jest również pisemna zgoda tej osoby. W przypadku małoletniej poniżej 13 roku życia wymagana jest zgoda sądu opiekuńczego, a małoletnia ma prawo do wyrażenia własnej opinii. W przypadku kobiety ubezwłasnowolnionej całkowicie wymagana jest także pisemna zgoda tej osoby, chyba że na wyrażenie zgody nie pozwala stan jej zdrowia psychicznego. W razie braku zgody przedstawiciela ustawowego, do przerwania ciąży wymagana jest zgoda sądu opiekuńczego.

12 Dz. U. 1997 Nr 9, poz. 49.

13 Por. J. Karnat, komentarz do art. 152 KK [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz*, Legalis 2020, nb. 5.

padku – i o czym była mowa już na wstępie – jest potrzeba rozwiązania kolizji dóbr matki i dziecka. Mając na uwadze ten właśnie cel, należy przyjąć, że termin „czyn zabroniony”, o którym mowa w tym przepisie, obejmuje jedynie te wszystkie działania, w których doszło do naruszenia wolności kobiety w sferze seksualnej, tj. **czyny zabronione określone w rozdziale XXV**, a w szczególności w art. 197 § 1 lub 3, albo art. 198, 199, 200 i 201 KK¹⁴. Przy czym, nie powinno też budzić wątpliwości, że chodzi o te sytuacje, w których kobieta jest pokrzywdzoną, a nie sprawcą przestępstwa.

Okoliczność, że zachodzi podejrzenie, iż ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego **obligatoryjnie stwierdza prokurator** (art. 4a ust. 5 *in fine*). Zatem, podobnie jak w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia matki, legalność przerwania ciąży zależna jest od uprzedniego potwierdzenia ziszczenia się przesłanek ustawowych przez osobę trzecią – prokuratora, do którego w takich sytuacjach należy „potwierdzenie faktu, że istnieje podejrzenie, iż w określonym czasie miał miejsce czyn zabroniony polegający – w uproszczeniu – na niedobrowolnym współżyciu (...) O tym natomiast, czy ciąża mogła pochodzić z tego czynu, przesądzać powinien lekarz”¹⁵.

Dodatkowe warunki, których spełnienie jest niezbędne dla zgodnego z prawem przerwania ciąży na podstawie art. 4a ust. 1 pkt 3 Ustawy o planowaniu rodziny, obejmują czas, w jakim przerwanie jest dopuszczalne, zgodę kobiety oraz osobę uprawnioną do przeprowadzenia zabiegu. Zgodnie z art. 4a ust. 2 *in fine* Ustawy o planowaniu rodziny, przerwanie ciąży jest w takich przypadkach dopuszczalne, jeżeli **od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni**. Kwestią budzącą wątpliwości interpretacyjne pozostaje określenie początkowego momentu wspomnianego 12-tygodniowego terminu. W celu wyjaśnienia powstających na tym gruncie wątpliwości, konieczne jest sięgnięcie przede wszystkim do nauk biologicznych, jak też do założeń aksjologicznych stanowiących ratio legis omawianych regulacji prawnych. Mając na względzie przyjęte w doktrynie domniemanie *in dubio pro vita humana*, a ponadto fakt, że w naukach medycznych czas trwania ciąży liczony jest od wystąpienia ostatniej miesiączki, nie ma racjonalnych podstaw do tego, aby bieg 12-tygodniowego terminu przyjmować dopiero od momentu zagnieżdżenia się zarodka w macicy. Dodatkowym argumentem jest ponadto fakt, że – podobnie jak moment zapłodnienia – dokładny termin nidacji (zagnieżdżenia zarodka) w wielu przypadkach może być trudny do ustalenia. W świetle powyższego, dostrzegając spójność i racjonalność stanowiska przedstawionego w doktrynie, należy się zgodzić, „że zakaz przerywania ciąży obowiązuje od momentu, w którym doszło do poczęcia dziecka, jednak **termin 12-tygodniowy, którego upływ wyznacza moment końcowy dopuszczalności przerywania ciąży**, uzasadnionej wystąpieniem tzw. przesłanki kryminalnej, liczony być powinien, zgodnie z naukami medycznymi, **od daty ostatniej miesiączki** [podkr. - KG]”¹⁶.

Również w okolicznościach ujętych w art. 4a ust. 1 pkt 3 Ustawy o planowaniu rodziny, do przerwania ciąży uprawniony jest **wyłącznie lekarz posiadający kwalifikacje** określone w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie kwalifikacji zawodowych lekarzy. Warunkiem nie jest natomiast, aby zabieg wykonywany był w szpitalu (może być w gabinecie prywatnym). Na podstawie art. 4a ust. 4, wymagana jest ponadto **pisemna zgoda kobiety**¹⁷.

14 A. Barczak-Oplustil, dz. cyt., nb. 38.

15 A. Barczak-Oplustil, dz. cyt., nb. 40.

16 Tamże, nb. 45.

17 Odpowiednio zgoda przedstawiciela ustawowego albo sądu opiekuńczego w przypadkach wskazanych w art. 4a ust. 4.

IV. „Domowa” aborcja przy użyciu środków poronnych

Działające na terytorium Polski organizacje postulujące wprowadzenie nieograniczonego dostępu do aborcji szeroko promują „bezpieczną samodzielną aborcję”, tj. przerywanie ciąży wykonywane przez kobietę w warunkach domowych. W tym celu powołują się na wytyczne Światowej Organizacji Zdrowia („WHO”), w tym *Abortion care guideline*¹⁸, które jednak **nie stanowią źródła prawa**, mają charakter wyłącznie zaleceń, a ponadto ich treść pozostaje w oczywistej sprzeczności z omówionymi wyżej powszechnie obowiązującymi w Polsce przepisami określającymi warunki przeprowadzania legalnej aborcji. Przede wszystkim trzeba przypomnieć, że zgodnie z obowiązującą w naszym kraju Ustawą o planowaniu rodziny, przerywanie ciąży może być dokonane wyłącznie w ściśle określonych przypadkach, przez osobę do tego uprawnioną, czyli lekarza posiadającego odpowiednie kwalifikacje. Dodatkowym wymogiem prawnym jest, aby wystąpienie okoliczności mających uzasadniać przerywanie ciąży, było potwierdzone – w zależności od przypadku – przez innego lekarza, albo przez prokuratora. Tym samym polski ustawodawca jednoznacznie przesądził, że samodzielne przerywanie ciąży przez kobietę w warunkach domowych (pozostających poza kontrolą lekarza) jest niezgodne z przepisami art. 4a Ustawy o planowaniu rodziny i w konsekwencji stanowi przestępstwo.

samodzielne przerywanie ciąży przez kobietę w warunkach domowych (pozostających poza kontrolą lekarza) jest niezgodne z przepisami art. 4a Ustawy o planowaniu rodziny i w konsekwencji stanowi przestępstwo.

Promowana przez WHO forma „domowej aborcji” do 12. tygodnia ciąży wykorzystuje do tego środki o statusie produktów leczniczych, które nie zostały dopuszczone do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Mowa tutaj o preparatach zawierających dwie substancje czynne: *Mifepristone* i *Misoprostolum*. Substancja czynna Mifepriston w ogóle nie uzyskała dopuszczenia do obrotu w Polsce, natomiast produkty zawierające substancję Mizoprostol, **nie zostały dopuszczone do obrotu ze wskazaniem do przerywania ciąży**. Zgodnie z danymi udostępnionymi w serwisie Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych („URPL”), substancję czynną *Misoprostolum* zawierają następujące leki, znajdujące się w obrocie w Polsce:

18 World Health Organization, Abortion Care Guideline (2022), <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/349316/9789240039483-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, dostęp: 25.04.2022.

1. **Angusta** (*Misoprostolum*) 25 mikrogramów, tabletki, nr pozwolenia: 24780 – jest to lek wskazany do indukcji porodu¹⁹. Jak wynika z zatwierdzonej w procedurze dopuszczania do obrotu Charakterystyki Produktu Leczniczego („ChPL”), stosowanie leku Angusta „jest zalecane od 37. tygodnia ciąży gdy szyjka macicy jest niedojrzała” (pkt 4.2. ChPL). Ponadto, producent leku zastrzega m.in., że: „[p]rodukt leczniczy Angusta powinien być podawany wyłącznie przez wyszkolony personel położniczy w warunkach szpitalnych [podkr. - KG], umożliwiających stałe monitorowanie stanu płodu i czynności macicy” (pkt 4.2. *in fine* ChPL). Zgodnie z treścią ulotki zatwierdzonej przez URPL, przed podaniem produktu Angusta, lekarz zobowiązany jest dokładnie ocenić stan szyjki macicy²⁰, ponadto wyraźnie zaznaczono w niej, że „[l]ek Angusta można stosować wyłącznie wtedy, gdy położna lub lekarz uzna, że z medycznego punktu widzenia pacjentka potrzebuje pomocy w zapoczątkowaniu procesu porodu”²¹;
2. **Cytotec** (*Misoprostolum*) 200 µg, tabletki, nr pozwolenia: 02716 – jest to lek „wskazany w zapobieganiu owrzodzeniom żołądka i dwunastnicy powstałym w trakcie leczenia niesteroidowymi lekami przeciwzapalnymi (NLPZ)” (pkt 4.1. ChPL)²². Ze względu na właściwości leku Cytotec, jest on przeciwwskazany: u kobiet w wieku rozrodczym, które nie stosują skutecznych metod antykoncepcji oraz u kobiet w ciąży lub u których nie wykluczono, że są w ciąży, lub które planują zajście w ciążę (pkt 4.3. ChPL). Producent stanowczo zaleca, aby nie rozpoczynać leczenia produktem Cytotec bez wcześniejszego upewnienia się, że pacjentka nie jest w ciąży, **lek może bowiem powodować „przerwanie ciąży, przedwczesny poród, śmierć i wady rozwojowe płodu”** (pkt 4.6. ChPL). Z rejestru prowadzonego przez URPL wynika, że produkt leczniczy Cytotec jest wprowadzany do obrotu na terytorium Polski przez kilka podmiotów (podmiot odpowiedzialny, importerzy równolegli) – są to produkty o jednakowej dawce substancji czynnej – 200 µg *Misoprostolum*;
3. **Arthrotec** (*Diclofenacumnatricum + Misoprostolum*) 50 mg + 0,2 mg, tabletki, nr pozwolenia: 07964 oraz **Arthrotec Forte** 75 mg + 0,2 mg, nr pozwolenia: 04221 – analogicznie jak w przypadku leku Cytotec, zawarta w lekach Arthrotec substancja czynna *Misoprostolum* „jest wskazana w leczeniu pacjentów, u których istnieje konieczność profilaktyki owrzodzenia żołądka i (lub) dwunastnicy wywołanego przez leki z grupy NLPZ” (pkt 4.1. ChPL); podobnie też, ciąża lub planowanie ciąży stanowią przeciwwskazania do przyjmowania leku Arthrotec (pkt 4.3. ChPL)²³.

Żaden z wymienionych produktów leczniczych nie uzyskał dopuszczenia do obrotu w Polsce ze wskazaniem do przerywania ciąży (aborcji).

W Polsce samodzielne przeprowadzanie aborcji farmakologicznej przez kobietę (osobę nieuprawnioną) należy uznać za nielegalne. Podobnie, niezgodna z prawem jest dystrybucja preparatów wprowadzie posiadających status produktów leczniczych, jednak niedopuszczonych do obrotu na mocy decyzji Prezesa Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych²⁴ (ewentualnie dopuszczonych do obrotu przez Radę Unii Europejskiej lub Komisję Europejską w ramach procedury centralnej²⁵). W tym miejscu należy zaznaczyć, że brak jest jakichkolwiek wiążących norm

19 Zob. pkt 4.1 Charakterystyki Produktu Leczniczego Agnusta, dostępnej na stronie internetowej <https://rejestrymedyczne.ezdrowie.gov.pl/rpl/search/public>, dostęp: 25.04.2022.

20 Zob. pkt 2 ulotki dla pacjenta dotyczącej leku Angusta; ulotka dostępna w wyszukiwarce URPL pod adresem <https://rejestrymedyczne.ezdrowie.gov.pl/rpl/search/public>, dostęp: 25.04.2022.

21 Tamże.

22 Zob. Charakterystyka Produktu Leczniczego dostępna na stronie internetowej <https://rejestrymedyczne.ezdrowie.gov.pl/rpl/search/public>, dostęp: 26.04.2022.

23 Zob. Charakterystyki Produktów Leczniczych dostępne na stronie internetowej <https://rejestrymedyczne.ezdrowie.gov.pl/rpl/search/public>, dostęp: 26.04.2022.

24 Zob. art. 3 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 6 września 2001 r. - Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1977 z późn. zm.), dalej również jako: „u.p.f.”.

25 Zob. art. 3 ust. 2 u.p.f.

o charakterze międzynarodowym (w tym unijnych), na mocy których Polska byłaby zobowiązana do prowadzenia obrotu środkami poronnymi. Przeciwnie – art. 4 ust. 4 Dyrektywy 2001/83 w sprawie wspólnotowego kodeksu odnoszącego się do produktów leczniczych stosowanych u ludzi²⁶ stanowi wprost, że „[n]iniejsza dyrektywa nie wpływa na stosowanie ustawodawstwa krajowego zabraniającego lub ograniczającego sprzedaż bądź stosowanie produktów leczniczych jako środków antykoncepcyjnych lub poronnych”. Odesłanie do tego przepisu znajduje się także w art. 13 ust. 1 Rozporządzenia 726/2004 ustanawiającego wspólnotowe procedury wydawania pozwoleń dla produktów leczniczych stosowanych u ludzi i do celów weterynaryjnych i nadzoru nad nimi oraz ustanawiającego Europejską Agencję Leków²⁷.

Brak jest jakichkolwiek wiążących norm o charakterze międzynarodowym (w tym unijnych), na mocy których Polska byłaby zobowiązana do prowadzenia obrotu środkami poronnymi

Wbrew obowiązującym przepisom nielegalną dystrybucję środków poronnych prowadzi jednak szereg podmiotów, umożliwiających zakup i sprowadzenie na terytorium Polski produktów nieposiadających wymaganego pozwolenia i służących sprzecznemu z prawem przerywaniu ciąży. Tytułem przykładu należy wskazać fragment broszury udostępnianej przez Federację na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny („Federa”), w którym wprost wskazano podmioty prowadzące wspomnianą nielegalną działalność. Poza tym, zgodnie z orzecznictwem sądowym, rozpowszechnianie informacji o tym jak przeprowadzić nielegalną aborcję nosi znamiona przestępstwa z art. 152 § 2 k.k.²⁸ (szerzej o podstawach odpowiedzialności za pomocnictwo przy przerywaniu ciąży – patrz pkt VI Poradnika).

Poza nielegalną dystrybucją środków poronnych liczne są przypadki prowadzenia na obszarze Rzeczypospolitej sprzecznej z prawem reklamy produktów leczniczych przez nieuprawnione podmioty. Typowym przykładem takiej działalności promocyjnej jest udostępniona do publicznej wiadomości wspomniana już broszura

24

Skąd zamówić tabletki?

Skuteczność aborcji farmakologicznej zależy m.in. od jakości tabletek. Zaniżone dawki, przechowywanie/transportowanie w nieodpowiednich warunkach może osłabić ich działanie. Dlatego należy zamawiać tabletki z wiarygodnych, sprawdzonych źródeł. Pakiet mifepriston+mizoprostol jest dystrybuowany przez międzynarodowe organizacje jak Women on Web²¹ czy Women Help Women²² w zamian za przekazanie darowizny w wysokości 70–90 euro. W przypadku trudnej sytuacji finansowej istnieje możliwość obniżenia ceny. Jako że w Polsce mizoprostol występuje w lekach na receptę Cytotec i Arthrotec, istnieje sporo ofert sprzedaży tych środków na czarnym rynku. Substancje sprzedawane z niepewnych źródeł/ o niewiadomym składzie mogą być nieskuteczne, a nawet zagrażać zdrowiu/życiu.

21 <https://www.womenonweb.org/pl/>

22 <https://womenhelp.org/pl/>

Źródło: https://federa.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Federa_aborcja-farmakologiczna_broszura.pdf

26 Dyrektywa 2001/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 listopada 2001 r. w sprawie wspólnotowego kodeksu odnoszącego się do produktów leczniczych stosowanych u ludzi (Dz.Urz. UE L 311, 28.11.2001).

27 Rozporządzenie (WE) nr 726/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. ustanawiające wspólnotowe procedury wydawania pozwoleń dla produktów leczniczych stosowanych u ludzi i do celów weterynaryjnych i nadzoru nad nimi oraz ustanawiające Europejską Agencję Leków (Dz.Urz. UE L 136, 30.4.2004).

28 „Pomoc w przerwaniu ciąży może być zrealizowana w różny sposób np. poprzez dostarczenie narzędzi służących do tego celu, ale także rady lub informacji” – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 30 września 2008 r., sygn. akt II AKa 231/08; linia orzecznicza podtrzymana przez SA w Gdańsku w wyr. z 9 lutego 2017 r., sygn. akt II AKa 294/16.

„Przerywanie ciąży – metoda farmakologiczna” opracowana przez Federę²⁹, w której wyraźnie **reklamowane są określone produkty lecznicze - Cytotec i Arthrotec** jako środki do przerywania ciąży poza zarejestrowanymi wskazaniami (szerzej na temat niezgodnej z prawem reklamy produktów leczniczych – patrz pkt VII Poradnika).

12

Mifepriston

Blokuje działanie progesteronu, hormonu niezbędnego do podtrzymania ciąży. W Polsce lek nie został dopuszczony do obrotu.

Mizoprostol

To substancja o różnorodnym działaniu – uelastycznia szyjkę macicy i wywołuje skurcze macicy. Stosuje się ją przy indukcji porodu, naturalnym lub sztucznym poronieniu oraz by zapobiec krwotokom poporodowym. Mizoprostolu używa się także w profilaktyce owrzodzeń żołądka i leczeniu choroby zwyrodnieniowej stawów. Występuje w dostępnych na polskim rynku lekach takich jak:

- ❗ **Cytotec** – stosowany w profilaktyce owrzodzeń żołądka i dwunastnicy, zarejestrowany do indukcji poronienia i terminacji ciąży;
- ❗ **Arthrotec** – służy do leczenia choroby zwyrodnieniowej stawów i reumatoidalnego zapalenia stawów; poza mizoprostolem zawiera silny lek przeciwbólowy diklofenak. Używany do indukcji poronienia poza wskazaniami rejestracyjnymi w charakterystyce produktu leczniczego.

Źródło: https://federa.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Federa_aborcja-farmakologiczna_broszura.pdf

Jednocześnie należy zwrócić uwagę na pełną świadomość autorów cytowanej publikacji co do bezprawności promowanych w niej działań, polegających na samodzielnym przerywaniu ciąży przez matki z wykorzystaniem nielegalnych w Polsce środków poronnych. Świadczy o tym chociażby poniższy fragment broszury:

²⁹ Broszura dostępna pod adresem: https://federa.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Federa_aborcja-farmakologiczna_broszura.pdf, dostęp: 26.04.2022.

22

Kiedy należy udać się do szpitala?

Konsultacja medyczna jest niezbędna, gdy wystąpi jeden z następujących objawów:

- ❗ silne krwawienie (ponad 2 podpaski/godzinę);
- ❗ podwyższona temperatura ciała – 38–39 stopni – przez dłużej niż 24 godziny;
- ❗ bóle w dolnej partii brzucha utrzymujące się przez kilka dni;
- ❗ wydzielina z pochwy o innym niż zwykle zapachu, kolorze i konsystencji.

Podczas przyjęcia w szpitalu można powiedzieć, że doszło do poronienia. Poronienie sztuczne jest nie do odróżnienia od naturalnego. Żadne badanie nie wykryje zastosowania tabletek poronnych, chyba że zastosowano dopochwową drogę podania (wtedy pozostałości tabletek mogą być widoczne w pochwie).

V. Główne kanały dystrybucji środków poronnych

Przestępcza działalność polegająca na oferowaniu środków poronnych prowadzona jest w Polsce przede wszystkim za pośrednictwem Internetu. Aktualnie w języku polskim dostępny jest szereg serwisów zajmujących się pośrednictwem w sprzedaży zakazanych w naszym kraju środków poronnych. Dla zobrazowania charakteru i metod działania podmiotów zaangażowanych w nielegalną pomoc w przerywaniu ciąży, autorzy niniejszego poradnika zwracają uwagę na działalność wyłącznie wybranych organizacji i serwisów internetowych:

- <https://federa.org.pl/>
- <https://www.womenonweb.org/pl/i-need-an-abortion>
- <https://womenhelp.org/pl/>
- <https://archiwum.aborcyjnydreamteam.pl/onas/>
- <https://abortion.eu/pl/#services>
- <https://www.poronne.org/>
- <https://lekibezrecepty.org/sklep/leki-poronne/mifepristone-200mg-1-tab//>

VI. Postawy prawne ścigania aborcji farmakologicznej

Zgodnie z art. 152 § 2 k.k. kto udziela kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub ją do tego nakłania podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Pomocnictwo określone w tym przepisie nie jest formą zjawiskową przestępstwa, ponieważ kobieta ciężarna nie odpowiada karnie za przerwanie ciąży, w związku z czym pomocnictwo to nie jest niesprawczą formą współdziałania przestępczego³⁰. Niemniej jednak czynność sprawcza określona w tej regulacji, a polegająca na udzieleniu kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy, odpowiada w pełni pomocnictwu w znaczeniu art. 18 § 3 k.k.³¹. Sąd Apelacyjny w Gdańsku wprost wskazuje, że „[p]omoc, o której mowa w art. 152 § 2 k.k., (...) polega na zachowaniu ułatwiającym przerwanie ciąży, np. na dostarczeniu narzędzia, środka przewozu, udzieleniu rady lub informacji”³². Podobnie Sąd Apelacyjny w Katowicach zaznacza: „[p]omoc w przerwaniu ciąży może być zrealizowana w różny sposób np. poprzez dostarczenie narzędzi służących do tego celu, ale także rady lub informacji” i za taką pomoc uznał już tylko udzielenie kontaktu telefonicznego do osoby przeprowadzającej zabiegi przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy³³.

Znamię przerwania ciąży, jakim postępuje się art. 152 k.k., może być zrealizowane również poprzez działania wywołujące poronienie farmakologiczne³⁴.

Na dostarczenie środków poronnych jako formę udzielenia kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy zwrócił uwagę w szczególności Sąd Apelacyjny w Szczecinie³⁵. Warto w tym miejscu przytoczyć często cytowany w doktrynie³⁶ fragment tego orzeczenia: „[d]la oceny prawnej przypisanego oskarżonemu czynu, zupełnie indyferentnym jest to, w jaki sposób z zakupionym produktem farmaceutycznym postąpili poszczególni jego nabywcy. Natomiast istotne jest to, że oskarżony wiedząc o wczesnoporonnych właściwościach leku «(...)», sprzedawał go wyłącznie w celu, o którym mowa w art. 152 § 2 k.k., a więc w celu udzielenia kobietom ciężarnym pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu

30 Wyrok Sądu Najwyższego z 23 października 2019 r., sygn. akt V KK 517/18.

31 W. Wróbel, komentarz do art. 152 KK, [w:] W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, WKP 2017, nb. 22; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 30 września 2008 r., sygn. akt II AKa 231/08; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 9 lutego 2017 r., sygn. akt II AKa 294/16.

32 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 9 lutego 2017 r., sygn. akt II AKa 294/16.

33 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 30 września 2008 r., sygn. akt II AKa 231/08.

34 W. Wróbel, komentarz do art. 152, [w:] W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, WKP 2017, nb. 15; M. Banaś-Grabek, komentarz do art. 152, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148-251. Komentarz*, Warszawa 2020, nb. 4.

35 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 14 kwietnia 2016 r., sygn. akt II AKa 36/16.

36 M. Budyn-Kulik, komentarz do art. 152, [w:] M. Mozgawa Marek, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX 2022; W. Wróbel, komentarz do art. 152, [w:] W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, Wolters Kluwer Polska 2017; M. Banaś-Grabek, komentarz do art. 152, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148-251. Komentarz*, Warszawa 2020, nb. 4.

ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 1993 r. nr 17, poz. 78, ze zm.)”. Także Sąd Najwyższy wskazuje: „[s]woistość pomocnictwa określonego w art. 152 § 2 k.k. polega również na tym, że bezprzedmiotowe są rozważania, czy przestępstwo to jest popełnione, mimo że nie dojdzie do przerywania ciąży z jakichkolwiek powodów. Znamiona czynu zostały tak określone, że realizacja wszystkich przez sprawcę stanowi dokonanie tego czynu. Przestępstwo z art. 152 § 2 k.k. jest z tego powodu (budowy znamion) przestępstwem formalnym - bezskutkowym. Jego bezskutkowość przejawia się również w tym, że, podobnie jak przy pomocnictwie z art. 18 § 3 k.p.k., sprawca odpowiada karnie bez względu na to, czy pomoc wzbudziła w kobiecie ciężarnej zamiar aborcji czy tylko upewniła w chęci wykonania tego zabiegu, oraz bez względu na to - jak wspomniano - czy przez tę kobietę podjęte zostały jakiekolwiek kroki zmierzające do przerywania ciąży”³⁷.

Sprawca odpowiada karnie bez względu na to, czy pomoc wzbudziła w kobiecie ciężarnej zamiar aborcji czy tylko upewniła w chęci wykonania tego zabiegu

Na gruncie regulacji art. 152 § 2 k.k., również w związku tzw. aborcją farmakologiczną, pojawia się zagadnienie pomocy w przerywaniu ciąży z naruszeniem przepisów, dokonany poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. W kwestii tej Sąd Najwyższy wypowiedział się dwukrotnie, w wyrokach: z 20 listopada 2014 r., sygn. IV KK 257/14, oraz z 23 października 2019 r., sygn. V KK 517/18, prezentując jednolite stanowisko. Zaznaczyć należy, że oba rozstrzygnięcia zapadły z kasacji wniesionych przez prokuraturę i zgodnie z ich kierunkiem. W drugim z powołanych wyroków Sąd Najwyższy wskazał: „(...) nie ma znaczenia miejsce, gdzie (w jakim kraju i pod rządem jakiej ustawy obowiązującej w tym kraju) dokonano aborcji. Wypełnienie znamion czynu z art. 152 § 2 k.k. konfrontuje się tylko z ustawą obowiązującą w miejscu popełnienia tego czynu, a nie w miejscu, w którym kobieta poddaje się aborcji. W myśl art. 6 § 2 k.k. miejscem popełnienia czynu, o znamionach określonych w ustawie, jest miejsce działania sprawcy. Ujmując innymi słowy myśl wyrażoną w poprzednim zdaniu i uwzględniając treść art. 6 § 2 *in principio* k.k., wystarczy zbadać, czy sprawca udziela pomocy w przerywaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy miejsca popełnienia przestępstwa (tu - ustawy polskiej). Skoro popełnienie czynu w formie dokonania nastąpiło w Polsce, co wynika z jego opisu, to znamiona tego czynu należy odnosić do ustawy polskiej w tej części, w której określa legalne warunki przerywania ciąży. Celnie wskazano w piśmiennictwie, że w znamieniu «z naruszeniem przepisów ustawy» chodzi o to jedynie, by przerywanie ciąży było sprzeczne z tymi właśnie przepisami (polskimi), a sprawca udzielał np. pomocy do takiego przerywania”³⁸. W wypowiedziach wyrażanych w piśmiennictwie, prezentowano podobne stanowisko, jak we wskazanym wyżej wyroku³⁹.

Zgodnie z art. 3 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. - Prawo o prokuraturze⁴⁰ obowiązki określone w art. 2 Prokurator Generalny, Prokurator Krajowy i pozostali zastępcy Prokuratora Generalnego oraz podlegli im prokuratorzy wykonują przez podejmowanie środków przewidzianych prawem, zmierzających do

37 Wyrok Sądu Najwyższego z 23 października 2019 r., sygn. akt V KK 517/18.

38 Zob. K. Burdziak, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2014 r.*, sygn. akt IV KK 257/14, WPP 2 (2017), s. 101.

39 Zob. J. Potulski, [w:] *System Prawa Karnego, Przestępstwa przeciwko dobremu indywidualnym*, t. 10, Warszawa 2016, s. 212 – 215; M. Królikowski, [w:] *Kodeks karny, Część szczególna, t. I. Komentarz, art. 117 - 221*, s. 294, Warszawa 2017, A. Zoll, W. Wróbel, dz. cyt., s. 333, R. Kokot, komentarz do art. 152 kodeksu karnego [w:] R. A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 949, V. Konarska – Wrzosek, komentarz do art. 152 Kodeksu karnego [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, WKP 2020, nb. 3.

40 T.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 66, z późn. zm.

prawidłowego i jednolitego stosowania prawa w postępowaniu sądowym, administracyjnym, w sprawach o wykroczenia oraz w innych postępowaniach przewidzianych przez ustawę. Wskazane więc orzecznictwo Sądu Najwyższego, a zatem organu władzy sądowej powołanego do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w szczególności przez zapewnienie jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych przez rozpoznawanie środków odwoławczych⁴¹, nie może być pominięte w działaniach prokuratury.

Dla precyzyjności wskazać należy, że „[a]borcja farmakologiczna (...) polega na podaniu środków farmakologicznych wymuszających poronienie. Pierwsza dawka zawiera lek, który niszczy trofoblast lub uszkadza zarodek (mifepriston lub metotreksat), a druga dawka zawiera terapeutyk z grupy prostaglandyn (mizoprostol lub gemeprost), wywołujący skurcze macicy i prowadzący do wydalenia zarodka wraz z wyściółką macicy”⁴². W tym aspekcie zwrócić również należy uwagę na regulację art. 157a § 1 k.k., zgodnie z którym ten, kto powoduje uszkodzenie ciała dziecka poczętego lub rozstrój zdrowia zagrażający jego życiu, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Na gruncie tej regulacji przedmiotem czynności sprawczej jest dziecko poczęte, tzn. od poczęcia do rozpoczęcia bólów porodowych albo wystąpienia wskazań medycznych do przeprowadzenia zabiegu cesarskiego cięcia⁴³. Stosownie do postanowień § 3 tego przepisu nie podlega karze matka dziecka poczętego, która dopuszcza się czynu określonego w § 1. W stosunku więc do matki ustawodawca nie wyłącza przestępności czynu, przewiduje jedynie klauzulę niekaralności⁴⁴. Na płaszczyźnie tej regulacji wchodzi więc w grę forma zjawiskowa przestępstwa w postaci pomocnictwa matce dziecka poczętego do uszkodzenia ciała dziecka lub rozstroju zdrowia zagrażającego jego życiu (art. 18 § 3 k.k.). Skoro zaś aborcja farmakologiczna prowadzi do uszkodzenia ciała dziecka poczętego mogą zaistnieć sytuacje, w których **pomoc w uzyskaniu środków poronnych należałoby kwalifikować z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 157a § 1 k.k.**

Wyrokiem z 22 października 2020 r. Trybunał Konstytucyjny w istocie przesądził o bezprawności dokonanych w majestacie prawa, przez okres obowiązywania Konstytucji, kilkunastu tysięcy terminacji nienarodzonych dzieci w oparciu o tzw. przesłankę eugeniczną, diametralnie intensyfikując ochronę życia człowieka na prenatalnym etapie jego rozwoju. Orzeczenie to stanowi również jasny sygnał dla organów Państwa, w szczególności organów ścigania, do szczególnego wzmocnienia wysiłku dla ochrony życia nienarodzonych dzieci.

41 Art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1904, z późn. zm.)

42 Aborcja, https://pl.wikipedia.org/wiki/Aborcja#Aborcja_farmakologiczna, dostęp: 24 maja 2022.

43 A. Zoll, komentarz art. 157a, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, [red.] W. Wróbel, A. Zoll, WKP 2017.

44 M. Budyn-Kulik, komentarz art. 157a, [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, [red.] M. Mozgawa, LEX 2022.

VII. Nielegalna reklama środków poronnych; podstawy prawne ścigania

1. Wyjaśnienie istoty problemu

Kolejnym problemem związanym z nielegalną dystrybucją środków poronnych jest ich naruszająca polskie prawo reklama. W tej części poradnika problematyka ta zostanie omówiona na przykładzie wspomnianej już broszury „Przerywanie ciąży – metoda farmakologiczna”, będącej jaskrawym przejawem działalności naruszającej szereg wiążących norm prawa farmaceutycznego.

Pojęcie reklamy produktów leczniczych (do których zaliczają się tabletki poronne) zdefiniowane zostało w art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne („u.p.f.”)⁴⁵, zgodnie z którym „reklamą produktu leczniczego jest działalność polegająca na informowaniu lub zachęcaniu do stosowania produktu leczniczego, mająca na celu zwiększenie: liczby przepisywanych recept, dostarczania, sprzedaży lub konsumpcji produktów leczniczych”. W art. 52 ust. 2 u.p.f. ustawodawca doprecyzował formy reklamy, do których zaliczył w szczególności **reklamę produktu leczniczego kierowaną do publicznej wiadomości** (art. 52 ust. 2 pkt 1 u.p.f.). Zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym w doktrynie, „[a]by zakwalifikować określoną działalność jako reklamową, **nie ma znaczenia sposób ani forma przekazu, ale cel działania**, czyli dążenie do zwiększenia zapotrzebowania i spożycia danego produktu leczniczego [podkr. - KG]. Oznacza to dalej, że reklamą produktu leczniczego jest każda działalność, niezależnie od konkretnego, indywidualnego sposobu i metody jej przeprowadzenia oraz użytych do jej realizacji środków, jeśli celem tej działalności jest zwiększenie sprzedaży reklamowanego produktu leczniczego”⁴⁶. Co istotne, w literaturze wskazuje się, że „[z]a reklamę produktu leczniczego uznaje się nie tylko te przekazy, w których posłużono się nazwą produktu, ale także te, które na podstawie całokształtu okoliczności **umożliwiają odbiorcy zidentyfikowanie danego leku** [podkr. - KG]⁴⁷”. O tym, czy dany przekaz należy uznać za reklamę leku decyduje zatem jego cel, który ustawodawca określił generalnie jako zwiększenie podaży, popytu i konsumpcji tego produktu leczniczego. Z powyższego wynika, że reklamą produktu leczniczego w rozumieniu przepisów u.p.f. będzie **także działalność pozornie posiadająca cechy neutralnej informacji**, lecz w rzeczywistości ukierunkowana na zachęcenie odbiorców do zakupu (posiadania) danego produktu. Zachętą do nabycia danego produktu leczniczego będzie np. jego wartościowanie, tzn. ukazanie zalet w postaci odniesienia do jego skuteczności i bezpieczeństwa.

45 Dz. U. z 2021 r. poz. 1977 z późn. zm.

46 K. Grzybczyk, M. Kondrat, [w:] *System Prawa Medycznego*, t. 4, [red.] J. Haberk, Warszawa 2019, nb. 4; K. Grzybczyk, komentarz do art. 52 [w:] *Prawo farmaceutyczne. Komentarz*, [red.] L. Ogiełto, Warszawa 2018, nb. 44.

47 K. Grzybczyk, M. Kondrat, dz. cyt., nb. 5.

Reklamą produktu leczniczego w rozumieniu przepisów u.p.f. będzie także działalność pozornie posiadająca cechy neutralnej informacji, lecz w rzeczywistości ukierunkowana na zachęcenie odbiorców do zakupu (posiadania) danego produktu.

Broszura „Przerywanie ciąży – metoda farmakologiczna” posiada cechy charakterystyczne dla reklamy produktów leczniczych (tabletek o działaniu poronnym) skierowanej do publicznej wiadomości, w rozumieniu przepisów u.p.f. Teza ta jest zgodna ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, zgodnie z którym „przy rozróżnieniu informacji od reklamy trzeba mieć na względzie, że podstawowym wyznacznikiem przekazu reklamowego jest nie tylko mniej lub bardziej wyraźna zachęta do kupna towaru, ale i faktyczne intencje podmiotu dokonującego przekazu oraz odbiór przekazu przez jego adresatów. Wypowiedź jest reklamą, gdy nad warstwą informacyjną przeważa zachęta do nabycia towaru - taki cel przyświeca nadawcy wypowiedzi i tak odbiera ją przeciętny odbiorca, do którego została skierowana.”⁴⁸ Istotne jest przy tym to, że dla uznania danego przekazu za reklamę produktów leczniczych wystarczające jest, aby zaistniała jedna z przesłanek (tj. informowanie lub zachęcanie), jeżeli celem przekazu jest zwiększenie dostarczania, sprzedaży lub konsumpcji produktów leczniczych⁴⁹.

O cechach reklamowych omawianego przekazu świadczą w szczególności następujące jego cechy:

1. materiał zamieszczony na stronie internetowej https://federa.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Federa_aborcja-farmakologiczna_broszura.pdf stanowi przekaz skierowany „do nieokreślonego kręgu adresatów (gdzie nie wskazano określonej grupy docelowej); z reklamą taką może się zapoznać każdy i w zasadzie jest ona skierowana do każdego”⁵⁰; strona internetowa, na której zamieszczono broszurę jest ogólnodostępna, wgląd do niej nie jest w żaden sposób limitowany;
2. broszura ma charakter zachęcającego komunikatu (ukazującego „korzystne”⁵¹ działanie produktów), mającego na celu zachęcenie do stosowania metody farmakologicznej przy użyciu określonych środków, tj. tabletek poronnych; o takim celu przekazu świadczą chociażby następujące jego fragmenty:

8

Zalety metody farmakologicznej:

- przypomina fizjologiczny proces poronienia
- nie wymaga znieczulenia ogólnego
- daje poczucie prywatności i intymności, gdyż można z niej skorzystać w domu

Fragment przekazu zachęcający do nabycia tabletek poprzez ukazanie „zalet” metody farmakologicznej.

48 Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 2 października 2007 r., sygn. akt II CSK 289/07.

49 Zob. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 29 czerwca 2011 r., sygn. akt II GSK 723/10.

50 Tamże, nb. 25.

51 Odrębną kwestią jest prawdziwość i wiarygodność podanych informacji, co jednak pozostaje bez znaczenia dla kwalifikacji przekazu jako reklama leków.

Dane dla 1. trymestru ¹¹	mifepriston + mizoprostol	mizoprostol
Skuteczność	95%	80–85%
Odsetek nieprzerwanych ciąży	2%	3–10%
Częstość powikłań (niepełna/nieudana aborcja, krwotok, infekcja)	3%	1–4%

Fragment przekazu zachęcający do nabycia tabletek poprzez ukazanie „skuteczności” metody farmakologicznej.

3. materiał zawiera dane, które zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie reklamy produktów leczniczych („rozporządzenie w sprawie reklamy”)⁵² wymagane są w reklamie produktów leczniczych, w tym: nazwę (handlową) produktu leczniczego (§ 6 ust. 1 pkt 1) – Cytotec, Arthrotec; nazwę powszechnie stosowaną substancji czynnej (§ 6 ust. 1 pkt 2) – Mifepriston, Mizoprostol; postać farmaceutyczną (§ 6 ust. 1 pkt 4) – tabletki; wskazanie lub wskazania terapeutyczne do stosowania (§ 6 ust. 1 pkt 5) – [Cytotec] stosowany w profilaktyce owrzodzeń żołądka i dwunastnicy; indukcja poronienia i terminacji ciąży; [Arthrotec] służy do leczenia choroby zwyrodnieniowej stawów i reumatoidalnego zapalenia stawów.

12

Mifepriston

Blokuje działanie progesteronu, hormonu niezbędnego do podtrzymania ciąży. W Polsce lek nie został dopuszczony do obrotu.

Mizoprostol

Fragment przekazu zawierające informacje o produktach zgodnie z przepisami rozporządzenia w sprawie reklamy

- ❗ **Cytotec** – stosowany w profilaktyce owrzodzeń żołądka i dwunastnicy, zarejestrowany do indukcji poronienia i terminacji ciąży;
- ❗ **Arthrotec** – służy do leczenia choroby zwyrodnieniowej stawów i reumatoidalnego zapalenia stawów; poza mizoprostolem zawiera silny lek przeciwbólowy diklofenak. Używany do indukcji poronienia poza wskazaniami rejestracyjnymi w charakterystyce produktu leczniczego.

⁵² Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie reklamy produktów leczniczych z dnia 21 listopada 2008 r. (Dz.U. Nr 210, poz. 1327).

13

Dawkowanie

Poniższe rekomendacje pochodzą z najnowszych wytycznych Światowej Organizacji Zdrowia¹². Dawkowanie tabletek poronnych zależy od długości ciąży, którą ustala się na podstawie badania ginekologicznego, USG lub daty ostatniej miesiączki. Badanie USG nie jest wymagane, ale pozwala wykluczyć ciążę pozamaciczną (od 6. tygodnia).

Poniżej 12. tygodnia:	Od 12. do 24. tygodnia:
200 mg mifepristonu doustnie (o ile jest dostępny), następnie po 24–48 godzinach 800 mikrogramów (µg) mizoprostolu.	200 mg mifepristonu doustnie (o ile jest dostępny), następnie po 24–48 godzinach 400 µg mizoprostolu co 3 godziny do momentu wydalenia płodu i łożyska.
	

Fragment przekazu zawierające informacje o produktach zgodnie z przepisami rozporządzenia w sprawie reklamy

Poza wymienionymi przepisami regulującymi prowadzenie reklamy produktów leczniczych, u.p.f. wymaga dodatkowo, aby:

1. działalność taka była prowadzona wyłącznie przez podmiot odpowiedzialny⁵³ lub na jego zlecenie (art. 60 ust. 1 u.p.f.);
2. reklama produktu leczniczego kierowana do publicznej wiadomości nie zawierała treści, które sugerują, że możliwe jest uniknięcie porady lekarskiej lub zabiegu chirurgicznego, zwłaszcza przez postawienie diagnozy lub zalecanie leczenia w drodze korespondencyjnej (art. 55 ust. 2 pkt 1 lit. a) u.p.f.);
3. reklama produktów leczniczych obejmowała wyłącznie leki dopuszczone do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 56 pkt 1 u.p.f.);
4. reklama zawierała wyłącznie informacje zgodne z Charakterystyką Produktu Leczniczego (art. 56 pkt 2 u.p.f.);
5. reklama skierowana do publicznej wiadomości nie obejmowała produktów leczniczych wydawanych wyłącznie na podstawie recepty (art. 57 ust. 1 pkt 1 u.p.f.).

Podmiot prowadzący reklamę leków zobowiązany jest ponadto do spełnienia szeregu wymogów określonych w rozporządzeniu w sprawie reklamy.

⁵³ Definicję legalną „podmiotu odpowiedzialnego” zawiera art. 2 pkt 24 u.p.f. – „podmiotem odpowiedzialnym jest przedsiębiorca w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2021 r. poz. 162) lub podmiot prowadzący działalność gospodarczą w państwie członkowskim Unii Europejskiej lub państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, który wnioskuje lub uzyskał pozwolenie na dopuszczenie do obrotu produktu leczniczego”.

2. Podstawy ścigania niezgodnej z prawem reklamy produktów leczniczych

Za prowadzenie nielegalnej reklamy leków u.p.f. przewiduje sankcje karne. Rozwiązanie to podyktowane jest potrzebą „zabezpieczenia społeczeństwa przed wpływem reklamy w zakresie stosowania produktów leczniczych; stosowanie produktów leczniczych powinno być uzależnione od wskazań i zaleceń lekarza, a nie sugestii reklamy”⁵⁴.

Pierwszym z przepisów sankcjonujących nielegalną działalność reklamową jest art. 129 ust. 1 u.p.f., który stanowi, że **karze grzywny podlega ten, kto nie będąc uprawnionym, prowadzi reklamę produktów leczniczych**. Istotą przytoczonego przepisu jest prowadzenie reklamy produktów leczniczych bez uprawnienia. Przestępstwo to ma charakter formalny i powszechny – sprawcą będzie każdy, kto prowadzi działalność noszącą znamiona reklamy produktów leczniczych, nie będąc podmiotem odpowiedzialnym w rozumieniu art. 2 pkt 24 u.p.f. albo podmiotem działającym w imieniu i na rzecz podmiotu odpowiedzialnego z tytułu, np. umowy o pracę albo zlecenia, o którym mowa w art. 60 ust. 1 u.p.f.⁵⁵

W literaturze wskazuje się, że przesłanką „uznania danych działań za reklamę produktu leczniczego jest przynajmniej **pośrednie odniesienie się do konkretnego produktu leczniczego**”⁵⁶. Co istotne, analizowany przykład niezgodnej z prawem reklamy produktów leczniczych posługuje się wprost nazwami handlowymi leków Cytotec i Arthrotec, odbiorca nie musi zatem „domyślać się”, którego leku dotyczy zachęcający do zakupu komunikat. Także posługiwanie się w przekazie nazwami substancji czynnych *Mifepriston* i *Mizoprostol* w towarzystwie opisu ich właściwości, pozwala przeciętnemu odbiorcy na dokładną identyfikację leków, które w obrocie oznaczane są właśnie takimi nazwami. Poniżej przedstawiono kilka przykładów opakowań tabletek poronnych dostępnych w Internecie:

Źródło: <https://www.poronne.org/mizoprostol/>

Źródło: <https://newsbeezer.com/is-it-time-to-rethink-the-prescription-restrictions-on-abortion-drug-mifepriston-recordings/>

Źródło: <https://www.poronne.org/mifepristone/>

Źródło: <https://lekibezrecepty.org/sklep/leki-poronne/mifepristone-200mg-1-tab//>

⁵⁴ L. Wilk, komentarz do art. 129, [w:] *Prawo farmaceutyczne. Komentarz*, [red.] L. Ogiełto, Warszawa 2018, nb. 1.

⁵⁵ Tamże, nb. 2.

⁵⁶ Tamże, nb. 3.

Jasne jest przy tym, że „przekazywanej informacji towarzyszy wypowiedź, której celem jest wzbudzenie u odbiorcy potrzeby posiadania danego produktu”⁵⁷, jako warunek uznania przekazu za reklamę – u kobiety poszukującej sposobu na przerwanie ciąży, przedstawienie „zalet” środków poronnych – jak uczyniono to w broszurze – z pewnością wzbudzi potrzebę zdobycia produktu, który „rozwiąże problem”. Jednocześnie podkreślić trzeba, że autorki broszury „Przerywanie ciąży – metoda farmakologiczna” nie są podmiotem odpowiedzialnym w rozumieniu przepisów prawa farmaceutycznego, ani nie działają na jego zlecenie. Jasnym jest zatem, że reklamują środki poronne (produkty lecznicze) w sposób bezprawny.

Kolejnymi przepisami sankcjonującymi prowadzenie nielegalnej reklamy leków jest art. 129 ust. 2 pkt 1 u.p.f. oraz art. 129 ust. 2 pkt 2 u.p.f., na mocy których karze grzywny podlega każdy kto prowadzi reklamę produktów leczniczych niedopuszczonych do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (pkt 1) lub prowadzi reklamę niezgodną z Charakterystyką Produktu Leczniczego (pkt 2).

Odnosząc się do zakazu reklamy leków, które nie uzyskały wymaganej decyzji o pozwoleniu na dopuszczenie do obrotu, należy podkreślić, że w Polsce żaden produkt leczniczy nie uzyskał dopuszczenia do obrotu ze wskazaniem do aborcji (jako środek poronny). Uwaga ta dotyczy również omówionego w części IV Poradnika leku Angusta (Misoprostolum). Zgodnie z ChPL zatwierdzoną w procesie wydawania pozwolenia na dopuszczenie do obrotu produkt ten wskazany jest do indukcji porodu dopiero od 37. tygodnia ciąży, gdy szyjka macicy jest niedojrzała. W praktyce oznacza to, że stosowanie leku powinno ograniczać się do (kontrolowanych przez wykwalifikowany personel) przypadków, w których potrzebne jest tego rodzaju „wspomaganie” porodu drogami natury, a dziecko jest już wystarczająco dojrzałe (skończone 37 tygodni ciąży). Dodatkowo trzeba mieć na uwadze, że zgodnie z Wytycznymi Polskiego Towarzystwa Ginekologów i Położników, indukcja porodu powinna być poprzedzona kwalifikacją (szczegółowym badaniem podmiotowym i przedmiotowym) „w celu wykluczenia ewentualnych przeciwwskazań do próby porodu drogami natury. (...) Przystępując do indukcji porodu, należy oszacować masę płodu, jak również wykonać badanie kardiotokograficzne. Konieczne jest także określenie nosicielstwa paciorkowców z grupy B (GBS)”⁵⁸. Lek Angusta nie został dopuszczony do obrotu w celu stosowania w innym okresie ciąży („[n]ie należy jednak stosować leku Angusta w żadnym innym okresie ciąży, ponieważ mizoprostol może wówczas powodować wady wrodzone” [podkr. – KG]⁵⁹) i może być stosowany „wyłącznie wtedy, gdy położna lub lekarz uzna, że z medycznego punktu widzenia pacjentka potrzebuje pomocy w zapoczątkowaniu procesu porodu”⁶⁰.

Reklama produktów Cytotec i Arthrotec, stanowiąca element broszury „Przerywanie ciąży – metoda farmakologiczna” zawiera treści niezgodne z ChPL, a więc narusza przepis art. 129 ust. 2 pkt 2 u.p.f. W odniesieniu do ww. produktów leczniczych w reklamie zawarto informacje rażąco sprzeczne z treścią Charakterystyk. Przykładowo, lek Cytotec – w reklamie przedstawiony jako „zarejestrowany do indukcji poronienia i terminacji ciąży”⁶¹ – w ChPL wyraźnie określony został jako przeciwwskazany do przyjmowania w okresie ciąży (w pkt 4.6 ChPL)⁶². W komunikacie znajduje się też informacja, że substancję czynną

57 Tamże.

58 Indukcja porodu – algorytmy kliniczne. Wytyczne Polskiego Towarzystwa Ginekologów i Położników, Ginekologia i Perinatologia Praktyczna 2018 tom 3, nr 1, s. 23; dokument dostępny na stronie internetowej: https://journals.viamedica.pl/ginekologia_perinatologia_prakt/article/view/57846.

59 Ulotka dla produktu leczniczego Angusta, s. 3, dostępna na stronie internetowej: <https://rejestrmedyczne.ezdrowie.gov.pl/rpl/search/public>, dostęp: 06.05.2022.

60 Tamże, s. 2.

61 Zob. broszura Przerywanie ciąży – metoda farmakologiczna, s. 12.

62 „Mizoprostol jest przeciwwskazany do stosowania u kobiet w ciąży, gdyż zwiększa kurczliwość mięśnia macicy i może powodować przerwanie ciąży, przedwczesny poród, śmierć i wady rozwojowe płodu. U kobiet w ciąży narażonych na działanie mizoprostolu w pierwszym trymestrze ciąży zgłaszano około 3-krotnie większe ryzyko wad rozwojowych niż w grupie kontrolnej, w której ryzyko to wyniosło 2%. Narażenie na mizoprostol w okresie prenatalnym wiązało się w szczególności z wystąpieniem zespołu Möbiusa (wrodzony paraliż mięśni twarzy, prowadzący do hipomimii, trudności ze ssaniem i polykaniem i z ruchem gałek ocznych, z wadami kończyn lub bez), zespołu pasm owodniowych [między innymi brak lub deformacja kończyn, zwłaszcza stopa końsko-szpota, wrodzony brak jednej lub obu rąk (ang. acheiria), oligodaktylia, rozszczep podniebienia] i wad rozwojowych ośrodkowego układu nerwowego (wady rozwojowe

mizoprostol stosuje się „przy indukcji porodu, naturalnym lub sztucznym poronieniu oraz by zapobiec krwotokom poporodowym” oraz że występuje w dostępnym na polskim rynku leku Arthrotec⁶³. Zgodnie z ChPL Arthrotec, jest on „wskazany do stosowania u pacjentów wymagających jednoczesnego stosowania niesteroidowego leku przeciwzapalnego (diklofenak) z mizoprostolem. Diklofenak wchodzący w skład produktu ARTHROTEC jest wskazany w leczeniu objawowym choroby zwyrodnieniowej stawów oraz reumatoidalnego zapalenia stawów. Mizoprostol jest wskazany w leczeniu pacjentów, u których istnieje konieczność profilaktyki owrzodzenia żołądka i (lub) dwunastnicy wywołanego przez leki z grupy NLPZ. (...) Stosowanie produktu A[rthrotec] jest przeciwwskazane u kobiet w ciąży oraz planujących zajście w ciążę”⁶⁴. Na to, że lek ten jest „[u]żywany do indukcji poronienia poza wskazaniami rejestracyjnymi w charakterystyce produktu leczniczego”⁶⁵ zwróciły uwagę same autorki przekazu. Tymczasem, zgodnie ze stanowiskiem doktryny „[z]awarcie zatem w treści reklamy informacji dotyczących wskazań, które wykraczają poza oficjalnie zarejestrowany i zawarty w charakterystyce zakres wskazań danego produktu leczniczego zawsze będzie wyczerpywało przedmiotowe znamiona czynu zabronionego opisanego w art. 129 ust. 2 pkt 2 PrFarm [podkr. – KG], nawet wówczas, gdy dodatkowe informacje dotyczące wskazań niezawartych w charakterystyce są wiernie odtworzone w formie np. cytatu z powołaniem się na źródło”⁶⁶.

Okoliczności przedstawione w tej części Poradnika świadczą jednoznacznie o tym, że reklama produktów leczniczych o działaniu poronnym (Mifepriston, Mizoprostol, Cytotec i Arthrotec) prowadzona jest z naruszeniem przepisów art. 129 ust. 2 pkt 1 i 2 u.p.f.

Kolejnym przepisem, który przewiduje sankcje karne za niezgodną z prawem reklamę leków jest art. 129a ust. 1 pkt 1 u.p.f. Norma zawarta w art. 129a ust. 1 pkt 1 u.p.f. zakazuje kierowania do publicznej wiadomości reklamy takich produktów leczniczych, które w aptece wydawane są pacjentom wyłącznie na podstawie recepty lekarskiej. Tymczasem, w analizowanym przykładzie produkty lecznicze, do nabywania i stosowania których zachęca broszura, mają kategorię dostępności „Rp”⁶⁷, czyli są wydawane z apteki wyłącznie z przepisu lekarza⁶⁸. Okoliczność, że produkty Cytotec i Arthrotec są dostępne wyłącznie po okazaniu recepty lekarskiej została wyraźnie przyznana w treści komunikatu – „[j]ako że w Polsce mizoprostol występuje w lekach na receptę Cytotec i Arthrotec [podkr. – KG], istnieje sporo ofert sprzedaży tych środków na czarnym rynku”⁶⁹.

Podobnie jak w przypadku wyżej omówionych przestępstw prowadzenia reklamy produktów leczniczych, także czyn zabroniony stypizowany w art. 129a ust. 1 pkt 1 u.p.f. ma charakter powszechny i formalny⁷⁰. W literaturze przedmiotu wskazuje się przy tym, że czynnikiem decydującym o kwalifikacji komunikatu

mózgu i czaszki, bezmózgowie, wodogłowie, niedorozwój mózdzku, wady cewy nerwowej). Obserwowano również inne wady, w tym artrogrypozę.”; ChPL dostępna na stronie: <https://rejestrmedyczne.ezdrowie.gov.pl/rpl/search/public>, dostęp: 06.05.2022.

63 Broszura *Przerywanie ciąży...* dz. cyt., s. 12.

64 Zob. pkt 4.1. i 4.6. ChPL Arthrotec dostępnej na stronie: <https://rejestrmedyczne.ezdrowie.gov.pl/rpl/search/public>, dostęp: 06.05.2022.

65 Broszura *Przerywanie ciąży...* dz. cyt., s. 12.

66 L. Wilk, komentarz do art. 129..., dz. cyt., nb. 6.

67 Zob. pkt 14 Informacji zamieszczanych na opakowaniach zewnętrznych leków Cytotec i Arthrotec; dokumenty dostępne na stronie: <https://rejestrmedyczne.ezdrowie.gov.pl/rpl/search/public>, dostęp: 06.05.2022.

68 Zob. § 1 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie kryteriów zaliczenia produktu leczniczego do poszczególnych kategorii dostępności z dnia 14 listopada 2008 r. (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1769).

69 Broszura *Przerywanie ciąży...* dz. cyt., s. 24.

70 L. Wilk, komentarz do art. 129a, [w:] *Prawo farmaceutyczne. Komentarz*, [red.] L. Ogiełto, Warszawa 2018, nb. 1 i 2.

jako reklamy skierowanej do publicznej wiadomości nie jest wyłącznie rzeczywista dostępność dla odbiorców spoza kręgu osób wykonujących zawody medyczne (czyli dla nieograniczonego kręgu odbiorców), ale taki też zamiar twórców przekazu⁷¹. Zamiar twórców (twórczyń) analizowanego przekazu reklamowego można scharakteryzować jako zachętę do sięgania po aborcję farmakologiczną, przy czym w przekazie udostępniono wszystkie niezbędne do tego informacje, w tym nazwy produktów leczniczych wraz z opisem ich „zalet” przy wykonywaniu aborcji, ich dawkowanie, możliwe drogi podania, przeciwwskazania, etc.

Analizowany materiał stanowi zatem nie tylko zachętę skutkującą wzbudzeniem u odbiorczyni znajdującej się np. w okolicznościach niechcianej ciąży, chęci nabycia i zastosowania środków poronnych, ale też dokładną instrukcję jak cały proces przeprowadzić. Z pewnością broszura dostępna na stronie https://federa.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Federa_aborcja-farmakologiczna_broszura.pdf spełnia wszystkie przesłanki kwalifikacji jako **reklama produktów leczniczych** w rozumieniu art. 52 ust. 1 u.p.f., jak również wypełnia znamiona przestępstw stypizowanych w **art. 129 ust. 1, art. 129 ust. 2 pkt 1 i 2 oraz art. 129a ust. 1 pkt 1 u.p.f.** Jednocześnie szczególną uwagę należy zwrócić na fakt, że wszystkie produkty lecznicze (środki o działaniu poronnym) reklamowane w przekazie posiadają kategorię dostępności Rp (wydawane z przepisu lekarza), co w praktyce oznacza, że ich zażywanie bez nadzoru lekarskiego może stanowić zagrożenie dla życia lub zdrowia, na co wyraźnie wskazuje treść § 1 ust. 1 rozporządzenia MZ w sprawie kryteriów zaliczenia produktu leczniczego do poszczególnych kategorii dostępności⁷².

⁷¹ Tamże, nb. 2.

⁷² „Produkt leczniczy zalicza się do kategorii dostępności „wydawane z przepisu lekarza - Rp” w przypadku, gdy: 1) może stanowić bezpośrednie lub pośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, nawet wówczas, gdy jest stosowany prawidłowo bez nadzoru lekarskiego, lub 2) może być często stosowany nieprawidłowo, czego wynikiem może być bezpośrednie lub pośrednie zagrożenie zdrowia ludzkiego, lub 3) zawiera substancje, których działanie lecznicze lub niepożądane działania wymagają dalszych badań (...)”.

WSPARCIE DARCYŃCÓW

Instytut Ordo Iuris jest fundacją i zakres naszej aktywności jest ściśle uzależniony od funduszy, które pozyskamy na działalność statutową. Ceniąc sobie niezależność, nie korzystamy ze środków publicznych i grantów, których pozyskanie mogłoby ją ograniczać. Naszą działalność prowadzimy tylko dzięki hojności naszych Darczyńców, zwłaszcza tych, którzy wspierają nas regularnie co miesiąc w ramach Kręgu Przyjaciół (więcej na: www.przyjaciele.ordoiuris.pl)

RAZEM MOŻEMY REALNIE WPŁYWAĆ NA RZECZYWISTOŚĆ!

DAROWIZNĘ MOŻNA PRZEKAZAĆ NA KONTO

32 1160 2202 0000 0002 4778 1296

Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris
ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa
oraz za pomocą przelewów internetowych
Tpay i PayPal (szczegóły na stronie www.ordoiuris.pl)

ordoiuris.pl

[/ordoiuris](https://www.facebook.com/ordoiuris)

[@Ordoluris](https://twitter.com/Ordoluris)

[/ordoiuris](https://www.youtube.com/ordoiuris)

ISBN 978-83-964996-4-6

